

МЕТОД ДЕМПФУВАННЯ НА ШЕСТИСТРУННІЙ ГІТАРІ У КЛАСІ ОСНОВНОГО МУЗИЧНОГО ІНСТРУМЕНТУ НА ФАКУЛЬТЕТІ МИСТЕЦТВ

У статті розкривається сутність поняття методу демпфування та розглянуто основні прийоми щодо його впровадження у процесі виконання на шестиструнній гітарі. Висвітлено необхідність використання даного методу для вирішення основних педагогічних задач, пов'язаних з теорією та методикою виконання на музичному інструменті. До змісту статті додаються приклади з фрагментами музичних творів, які чітко вказують на необхідність впровадження даного методу у практику інструментальної підготовки майбутніх вчителів музичного мистецтва.

Ключові слова: метод демпфування, прийоми навчання, інтонаційна виразність, вібрація струни, струнні щипкові інструменти, інструментально-виконавська діяльність, професійна готовність, шестиструнна гітара.

Постановка проблеми. Мистецтво музики нерозривно пов'язане з інтонаційною виразністю, завдяки якій ми можемо передавати змістовну сутність того чи іншого музичного твору, адже музична інтонація, як і жива мова людини багато у чому схожі між собою та мають багато спільних якостей, і це означає, що вона може нести відповідну інформацію.

Інтонаційна виразність у інструментальному виконавському мистецтві являє собою складний комплекс звуків та їх якісних характеристик, таких як висота, тембр та тривалість звучання. Усі вони взаємопов'язані між собою та утворюються за допомогою різних виражальних засобів на музичному інструменті для створення відповідного художнього образу, передбаченого програмним змістом музичного твору.

Проблема становлення інструменталізму як мистецького явища являє собою довготривалу еволюцію та пошуки в інструментальному виконавстві таких засобів музичної виразності, які будуть здатні відтворювати необхідні еталони у музичному мистецтві а також відповідати базовим естетичним нормам у сучасному суспільстві.

Дослідженнями проблемних питань з музичної педагогіки і розвитку виконавства займалися такі видатні діячі українського музичного мистецтва як М.А. Давидов, М.П. Михайленко, В.І. Рожок, В.З. Самітов, І.Д. Єргієв, С.В. Баштан; специфікою професійної підготовки вчителів музичного мистецтва до інструментально-виконавської діяльності приділяли свою увагу такі відомі автори як Ю.М. Бай, Т.М. Пляченко, Н.Г. Мозгальова, Н.П. Гуральник, В.П. Лапченко, В.К. Лебедєв, А.І. Душний, та багато інших.

Мета статті – вирішити проблему протиріччя, яка виникає між фізичною природою коливання струни на шестиструнній гітарі та необхідними технічними умовами авторського твору; пошук необхідного методу у процесі виконання для досягнення необхідних інтонаційно-виражальних можливостей інструменту.

Сучасна освітня програма модульного контролю з дисциплін основного музичного інструменту передбачає багатожанровість у використанні музичного репертуару. У процесі навчання на факультеті мистецтв використовуються відомі класичні та сучасні твори українських та західноєвропейських композиторів, які за своїм фактурним складом можуть мати як гомофонно-гармонійну, так і поліфонічну фактуру.

Шестиструнна класична гітара за своїми визначними характеристиками являє собою сучасний струнно-щипковий музичний інструмент з досить широким спектром поліфонічних можливостей. У разі цього, на шестиструнній гітарі можна виконувати акордову фактуру, а також елементи контрастного, підголоскового та імітаційного поліфонічного складу. Усі ці умови потребують одночасного використання декількох струн у процесі виконання на інструменті, що створює багатоголосну насиченість від двох до шести різних звуків. Таким чином ми створюємо загальний звуковий фон, який виникає як наслідок вібрації струн, які були використані у процесі гри на музичному інструменті.

Але слід відмітити, що трапляються такі моменти, коли нашарування одного звуку на інший стає досить небажаним явищем і це може призвести до порушення правил голосоведіння у поліфонічній фактурі, які передбачені умовами авторського задуму, або у фрагментах музичних творів з гомофонно-гармонійною фактурою, де відкрита струна гітари у низькому регістрі, яка виконує функцію гармонійного басу, продовжує звучати після закінчення терміну її тривалості, і це часто може призводити до фальшивого звучання наступного музичного фрагменту. Таким чином ми бачимо, що

виникає проблема протиріччя між умовами авторського тексту та фізичною природою струнних щипкових інструментів.

На думку народного артиста України, професора С.В. Баштана, одним з характерних недоліків струнно-щипкових інструментів є накладання (нашарування) одного звуку на інший – своєрідний відзвук, який виникає внаслідок вібрації струн. Тому під час гри їх необхідно штучно прикривати. Оскільки це досить складно і потребує великої вправності пальців, слід розвивати техніку прикривання струн тими самими пальцями, якими звук видобувається [1, с. 24].

Таким чином постає необхідність у виникненні механізмів, які допоможуть у припиненні процесу коливання струни за рахунок рухових дій пальців правої та лівої рук, тобто штучного припинення вібрації струни шляхом натискання м'якої частини пальця. Такі механізми штучного припинення вібрації струни слід розглядати як окремий метод навчання.

Метод навчання – сукупність шляхів, засобів досягнення мети, вирішення задач освіти [6, с. 201]. Для вирішення складних виконавських задач, пов'язаних з проблемою виконання на струнних щипкових інструментах слід розглянути *метод демпфування*, який буде спрямований на вирішення проблем інтонаційної виразності на інструменті. Метод демпфування у музичній інструментально-виконавській практиці не має спеціального графічного позначення, тому у даній статті він буде умовно позначений наступним знаком "*" у прикладах, які будуть відображені у вигляді музичних фрагментів у даній статті.

Термін "демпування" походить від нім. *Dämpfen* – заглушувати. У виконавській музичній практиці демпування є наслідком штучного припинення амплітуди коливання струни за допомогою смичка під час гри на струнних музичних інструментах, таких як скрипка, віолончель, контрабас, а також за допомогою пальців правої та лівої рук на струнних щипкових музичних інструментах, якими є банджо, домра, бандура, кобза, балалайка, шестиструнна гітара та багато інших інструментів.

Необхідність використання даного методу виникає, насамперед, через особливості устрою шестиструнної гітари та її здатності до виконання багатоголосної фактури. Метод демпфування на шестиструнній гітарі може реалізовуватись у вигляді багатьох технічних *прийомів навчання*, які є його складовими частинами.

Приєм навчання – деталь методу, часткове поняття щодо загального поняття "метод" [9, с. 130].

Демпування, як виконавський метод, складається з багатьох технічних прийомів навчання, але основні, які найчастіше використовуються у навчальному процесі, ми розглянемо нижче:

- *стримування вібрації відкритої струни за допомогою великого пальця "р" правої руки;*
- *стримування вібрації декількох відкритих та закритих струн відповідними пальцями правої руки, які видобувають звуки;*
- *використання пальців лівої руки для стримування вібрації струн.*

Стримування вібрації відкритої струни за допомогою великого пальця "р" правої руки є необхідним прийомом для досягнення якості еталонного звучання на шестиструнній гітарі. Враховуючи особливості анатомічної будови великого пальця правої руки ми можемо використовувати його у різних функціях. По-перше, він безпосередньо приймає участь у процесі звукоутворення, тобто відповідає за виконання окремих звуків у низькому регістрі, головним чином на четвертій, п'ятій та шостій струнах, по-друге, він може стримувати вібрацію струни у тих випадках, коли звучання стає небажаним.

Під час виконання музичного твору трапляються випадки, коли у процесі виконання настає необхідність зупинити тривалу вібрацію струни у тих моментах, коли вона стає непотрібною та заперечною по відношенню до поставлених умов авторського тексту. Таким запереченням, насамперед, є дотримання необхідних пауз різної тривалості у нотному тексті, коли вібрація відкритих четвертої, п'ятої або шостої струн у процесі виконання стає недоречною. Таким чином, коливання струн необхідно штучно припинити великим пальцем "р" для того, щоб вони не створювали непотрібного звукового фону. Демпування струни за допомогою великого пальця "р" показано у наступному фрагменті музичного твору (приклад 1).

О. Іванов-Крамської. Обробка української народної пісні
"Дівка в сінях стояла"

Стримування вібрації декількох відкритих та закритих струн відповідними пальцями правої руки, які видобувають звуки. Цей технічний прийом досить схожий на попередній, але його основна

відмінність полягає у тому, що він реалізується за допомогою не одного, а декількох пальців правої руки, коли приглушувати треба не один, а декілька звуків, що видобуваються не тільки на відкритих, але і на закритих струнах музичного інструменту. Таким чином, демпфування використовується на декількох струнах одночасно. Різницю можна побачити у наступному фрагменті музичного твору (приклад 2).

Р. Шуман. Марш солдатиків

Brioso e risoluto

Використання пальців лівої руки для стримування вібрації струни. У процесі виконання музичних творів на шестиструнній гітарі досить часто можна спостерігати такі моменти, коли припинення вібрації однієї або декількох струн відбувається за умов активного використання пальців лівої руки. Доцільним буде використання такого технічного прийому у акордовій техніці на закритих струнах у разі додержання пауз, коли усі звуки утворюються за умов натискання струн пальцями лівої руки до поверхні грифу гітари у відповідних *позиціях*.

Позиція (від лат. – *positio* положення) – положення кисті і пальців лівої руки відносно грифа під час гри на струнних інструментах [5, с.178].

Для того, щоб зрозуміти необхідність у використанні даного прийому у процесі виконання на закритих струнах, слід розглянути більш детально принцип роботи пальців лівої руки.

Основною функцією роботи пальців лівої руки є натискання струни до поверхні грифу біля металевого ладу для відтворення відповідної звукової висоти. Такі пальці лівої руки знаходяться у *активному стані*. Інші пальці лівої руки, які не використовуються у натисканні струни, знаходяться у *пасивному стані*. У таких випадках, пальці лівої руки, які знаходяться у активному стані, тобто відповідають за створення окремих позицій, мають швидко звільнити струни від натискування до поверхні грифу задля припинення їх подальшої вібрації. Послідовність рухових дій при активному стані пальців лівої руки умовно можна визначити у трьох наступних фазах:

- *натискання відповідних струн до поверхні грифу гітари кінчиками пальців лівої руки;*
- *утримання струн у натиснутому стані відносно грифу гітари;*
- *звільнення струн від натискування з подальшим припиненням їх вібрації.*

Таким чином, можна побачити, що ефективність даного прийому залежить від чіткого алгоритму роботи пальців лівої руки, коли активний стан роботи пальців буде відповідати послідовності механічних дій натискування, утримування та звільнення струн. Демпфування у цьому випадку буде здійснюватись шляхом звільнення струн від натискування до поверхні грифу, але без подальшого відриву пальців лівої руки від поверхні струн, вібрацію яких треба штучно припинити. Даний прийом можна розглянути у наступному фрагменті музичного твору (приклад 3).

Ф. Соп. Етюд ля мінор

Con moto

Реалізація авторського задуму композитора відбувається через безпосередній контакт ігрового апарату виконавця та музичного інструменту. Цей контакт утворюється шляхом органічного поєднання асоціативних образів виконавця та засобів музичної виразності, які створені механічними діями ігрового апарату. Для того, щоб зміст музичного твору був максимально наближеним до ідеї авторського задуму треба зробити детальний аналіз комплексу засобів музичної виразності та розглянути можливі заходи для їх реалізації у процесі виконання.

Створюючи художній образ, виконавець проходить через досить складну систему тимчасових асоціацій, які виникають та упорядковуються у його свідомості під час виконавського процесу за допомогою різних засобів музичної виразності, які є невід'ємною складовою у відтворенні художнього образу, як найважливішого суб'єкту інтонаційної мови у процесі інструментального виконавства.

Кожен музичний твір має сторони, що є першоджерелом для виконавського осмислення та інтерпретації композиторського задуму. Це мелодія в її інтонаційно-ритмічній і ладовій єдності, гармонія та структура твору [2, с. 7].

Фізична природа струнних щипкових інструментів є досить неординарним явищем у музичному мистецтві. Його багатогранність полягає у поєднанні різних форм контактування виконавця з основним джерелом звуку – струною. Розглядаючи інтонаційну мову, як основну складову музичного мистецтва, ми неодноразово звертаємось до таких специфічних понять як тривалість та довжина звуку, штрихові прийоми та ритмічна схема послідовності звуків. Усі ці поняття нерозривно пов'язані зі специфікою управління вібрацією струни – *методом демпфування*, який є механічною функцією роботи пальців, створеною для фізичного впливу на процес коливання струни уразі тих випадків, коли її природне коливання стає недоречним, відносно зазначених умов авторського тексту.

Використані джерела

1. Баштан С.В. Школа гри на бандурі / С.В.Баштан, А.Ф.Омельченко. – Київ: Музична Україна, 1989. – 136 с.
2. Давидов М.А. Теоретичні основи формування виконавської майстерності баяніста: [навч. посібник для вищ. муз. навч. закладів] / М.А. Давидов. – Київ : Муз. Україна, 1997. – 240 с.
3. Иванов-Крамской А.М. Школа игры на шестиструнной гитаре / А.М. Иванов-Крамской – Москва: Музыка, 1989. – 154 с.
4. Михайленко М.П. Методика викладання гри на шестиструнній гітарі / М.П. Михайленко. – Київ : Книга, 2003. – 248 с.
5. Пляченко Т.М. Методика роботи з музично-інструментальними колективами: навчально-методичний посібник для студентів мистецького факультету педагогічного університету / Т.М. Пляченко – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2009. – 232с
6. Подласый И.П. Педагогика: 100 вопросов – 100 ответов : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / И. П. Подласый. – М. : Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, 2001. – 368 с. – (Внимание, экзамен!).
7. Пухоль Э. Школа игры на шестиструнной гитаре / Э. Пухоль. – Москва: Советский композитор, 1977. – 192 с.
8. Ройтерштейн М.И. Практическая полифония : учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по специальности № 2119 "Музыка" / М.И. Ройтерштейн. – Москва: Просвещение, 1988. – 158 с. : ил.
9. Фіцула М.М. Педагогіка : навч. посіб. / М.М. Фіцула. – 3-тє вид.стер. – Київ: Академвидав, 2009. – 560 с. (Серія "Альма-матер").

Kasilov I.

METHOD OF DAMPING ON SIX-STRING GUITAR IN THE CLASS OF PRINCIPAL MUSIC INSTRUMENT AT THE FACULTY OF ARTS

The article considers main problems of instrumental performance in the conditions of professional training of future music art teachers to instrumental-performing activity.

The aim of the article is to determine and resolve main tasks and problems, which have appeared in the process of music performance by playing the principal music instrument (six-string guitar) in the conditions of higher pedagogical institutions of Ukraine.

In this paper reveals the essence of the method of damping, as the main technological approach by resolving complex music-performing tasks, that will be appeared in the process of studying with playing the stringed plucking instruments, such as banjo, balalaika, bandura, domra, kobza, six-string guitar and many others string instruments which have body and fingerboard. The text of paper determines basic ways of application of this method in the process of instrumental performance in various views of music-performing activity, directed on the improvement of educational process.

The subject-matter of the article is to present the importance of this research for professional pedagogic training in the conditions of higher pedagogical institutions of Ukraine in today. The article begins with short discussion of certain problem of professional readiness of music art teachers to instrumental-performing activity nowadays and the necessity of using this method for the solving the basic pedagogical tasks related to the common pedagogic theory and basic technical methods of playing the principal music instrument (six-string guitar) is shown.

After, it must be emphasized that the main pedagogical and musical problems of professional readiness to instrumental-performing activity will depend from a level of mastering principal music instrument (six-string guitar).

The examples of the fragments of Ukrainian and foreign musical pieces written by well-known composers, which will be clearly specify the necessity of introduction of this method into the practice of instrumental training of future music art teachers are added.

Key words: *method of damping, teaching methods, intonation expressiveness, string vibration, stringed plucking instruments, instrumental-performing activity, professional readiness, six-string guitar.*

Стаття надійшла до редакції 14.04.2016 р.